

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra zahradní a krajinné architektury

**Zámek Měšice u Prahy a přilehlý zámecký park.
Vývoj a současný stav, podklady pro zadání revitalizace.**

Bakalářská práce

Autor práce: Jan Vachuda

Obor studia: Zahradní a krajinařská architektura

Vedoucí práce: doc. Ing. arch. Jan Vaněk, CSc.

© 2018 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Zámek Měšice u Prahy a přilehlý zámecký park. Vývoj a současný stav, podklady pro zadání revitalizace." jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 18. dubna 2018

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval doc. Ing. arch. Janu Vaňkovi, CSc. za vedení práce a za cenné rady, podněty a připomínky a stejně tak RNDr. Oldřichu Vackovi, CSc. za účinnou pomoc a konstruktivní kritiku.

Zámek Měšice u Prahy a přilehlý zámecký park. Vývoj a současný stav, podklady pro zadání revitalizace.

Souhrn

Zámek Měšice se nachází ve stejnojmenné obci, zhruba 14 km severovýchodně od Prahy. Je součástí rozsáhlého vrcholně-barokního urbanistického komplexu, jež kromě zámku zahrnuje hospodářský dvůr, poddanskou vesnici, jízdárnu, tři bažantnice a zámecký park. Vše je uspořádáno symetricky podle jedné hlavní a několika vedlejších os.

Zámek nechal zbudovat ve 2. polovině 18. století hrabě František Antonín Nostic-Rieneck jako hlavní sídlo rodu Nosticů. Na jižní straně zámku leží rozsáhlý anglický park s mnoha vzácnými dřevinami a volně rozmístěnými sochami.

Dnes je zámek v majetku obce a slouží jako nestátní zdravotnické zařízení. Park i celý komplex dlouhá léta chátral a v současnosti je udržován jen v té míře, kterou dovoluje obecní rozpočet.

Cílem této práce je shromáždit veškeré dostupné informace o historii, vývoji a současném stavu zámku Měšice a zejména přilehlého anglického parku. Formou literární rešerše budou tyto informace, čerpané z různých zdrojů, ale primárně z odborné literatury, zpracovány a utříděny tak, aby poskytly ucelený obraz daného tématu. Na místě pak budou vytipovány nejvzácnější dřeviny.

Z tohoto výsledku pak bude možno učinit závěry a zformulovat podklady pro zadání případné revitalizace.

Klíčová slova: baroko, rokoko, zámecký park, Nostic, hlavní osa.

The Měšice Castle near Prague and the Castle Garden. Present State, Development and Basic Documents for Revitalisation.

Summary

The Měšice castle is found in the same name vilage about 14 km north-east from Prague. It's a part of huge late baroco urbanistic complex which contens except the castle also economic court, servitude vilage, riding school, three pheasantries and castle park. All complex is symetric by one main and few minor axis. The castle was build as a main house of Nostic family by rake František Antonín Nostic-Rieneck in second half of the 18th century. On south side of the castle lays extensive park with many rare trees and free distributed sculptures.

Today is the castle in the property of the vilage and serve as a non-state medical devices. Park and whole complex was dilapidated for a long time and in the present it's maintained just as much as the vilage can afford.

The aim of this work is to collect all available informations about rococo castle Měšice and its english park from a professional literature and archives and direct searching on the place. From these informations make the comprehensive view on this object and after make the results and propose the basic backgrounds for possible revitalisation of the park.

Keywords: baroco, rococo, castle garden, Nostic, main axis.

Obsah

1 Úvod.....	1
2 Cíl práce.....	2
3 Literární rešerše.....	4
Baroko, rokoko a klasicismus.....	4
Historie obce a zámku Měšice.....	6
Interiér zámku.....	11
Současný stav.....	13
Kácení stromů v bažantnicích.....	16
Historie a vývoj zámeckého parku.....	18
4 Závěr - shrnutí.....	37
5 Seznam literatury – použité zdroje.....	38

1 Úvod

Rokokový zámek Měšice se nachází ve stejnojmenné obci, zhruba 14 km severovýchodně od Prahy. Jeho součástí je rozsáhlý hospodářský dvůr a anglický park s mnoha vzácnými dřevinami a volně umístěnými sochami.

Zámek nechal vybudovat na místě již nevyhovující renesanční tvrze František Antonín Nostic-Rieneck jako hlavní sídlo rodu Nosticů. Těm, kromě vsi, patřilo také celé tzv. pakoměřické panství. Za architekta si vybral Antonína Haffeneckera, který pro něho také vyprojektoval například budovu Nosticova, dnešního Stavovského divadla v Praze.

Výstavba probíhala ve dvou etapách v letech 1767-1775, kdy byl vystavěn hlavní trakt a průčelní obdélníková dvoupatrová budova, a v letech 1780-1790, kdy byla dostavěna boční křídla. Výtvarná výzdoba interiéru je dílem Josefa Hagera, Václava Ambroziho a Petra Prachnera. Zajímavostí také je, že na zámecké věžičce byl nainstalován vůbec první hromosvod v Čechách.

Zámek představuje jednu z nejzajímavějších pozdněbarokních realizací v Čechách. Ve vlastnictví rodu Nosticů byl až do roku 1945. Dnes je v majetku obce a nachází se zde nestátní zdravotnické zařízení.

Celý komplex, včetně parku, je udržován jen v nejnutnější míře. V parku sice proběhla v letech 2011-2014 revitalizace, ale z důvodů finančních byla spíše nevelkého rozsahu.

Park slouží pacientům nemocnice a zároveň je přístupný veřejnosti.

A právě park je hlavním předmětem této práce.

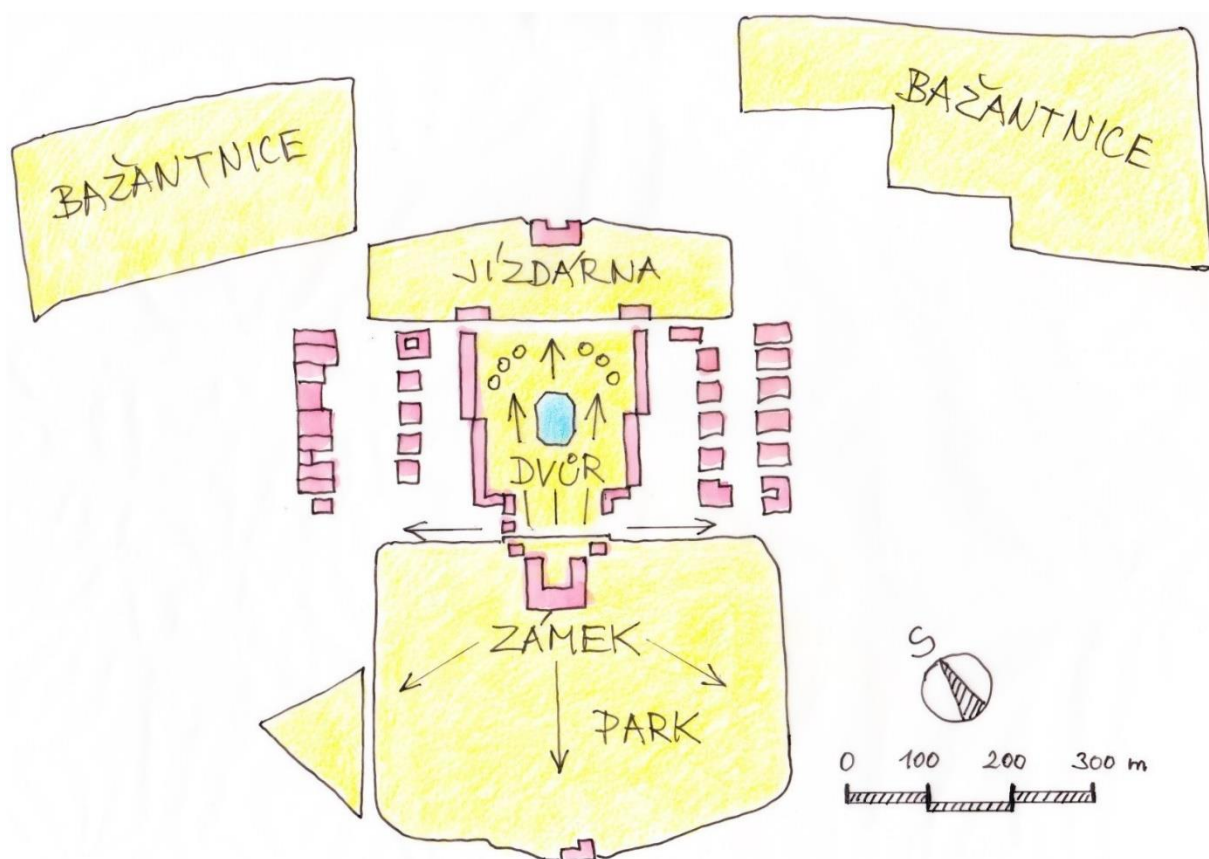

Obrázek 1: Pohled na zámek z parku. Foto: Jan Vachuda.

2 Cíl práce

Cílem této práce je shromáždit veškeré dostupné informace o historii, vývoji a současném stavu zámku Měšice a zejména přilehlého anglického parku. Formou literární rešerše budou tyto informace, čerpané z různých zdrojů, ale primárně z odborné literatury, zpracovány a utříděny tak, aby poskytly ucelený obraz daného tématu. Na místě pak budou vytypovány vzácné dřeviny.

Z tohoto výsledku pak bude možno učinit závěry a zformulovat podklady pro zadání případné revitalizace.

Obrázek 2: Schéma celého zámeckého areálu.

Kresba: Jan Vachuda, s použitím materiálů z archivu OÚ Měšice.

3 Literární rešerše

Baroko, rokoko a klasicismus

Baroko je umělecký sloh, který v 17. a 18. století zcela opanoval většinu států Evropy včetně jejich kolonií. Projevil se v architektuře, výtvarném umění, hudbě, literatuře, filozofii, zkrátka ve všech oblastech života (Neumann, 1974).

Jeho počátky je nutno hledat především v Itálii a ve Španělsku, a to už v polovině 16. století. Tehdy se předchozí renesance ocitá na svém vrcholu a přechází v manýrismus. Renesance vyzdvihovala především člověka a jeho osobitost a negovala tím středověké myšlení, které bylo plně ve službách zbožnosti a náboženské víry.

Panovala sjednocující touha setřást politickou, sociální, uměleckou, vědeckou a materiální kulturu středověku a vstoupit, jak alespoň všichni doufali, do Zlatého věku (Turner, 2013).

Renesanční umění sice náboženská témata úplně neopouštělo, ale nahlíželo je spíše z pozice svobodného člověka, který sám představuje, ve své plné kráse a síle, ideál božství. Velkým zdrojem inspirace byla v té době antika. Svobodné myšlení, filozofie, počátky vědeckého bádání a snaha vnímat realitu vlastními smysly, a nejen prismatem náboženství a jeho dogmat.

Vzniklo mnoho úchvatných uměleckých děl, byla uplatňována perspektiva a výsledky nejrůznějších vědeckých bádání. Renesanční umělci se vyznačovali širokým záběrem aktivit. Mnozí se věnovali zároveň malířství, sochařství, architektuře, poezii, vědě i filozofii.

Typickým příkladem takového „renesančního člověka“ byl Leonardo da Vinci.

Avšak i tento revoluční a revoltující styl se postupem času začal vyčerpávat. Kolem roku 1530 se renesance pozvolna měnila v manýrismus, který již opouštěl stylovou čistotu a liboval si spíše v pitoresknosti, grotesknosti, přezdobenosti, požitkářství a nezávazných hrátkách. A v té době nastupuje právě baroko.

Je třeba uvést, že baroko je slohem, který je opět úzce spjatý s katolickou církví a vírou. Po tzv. Tridentském koncilu, kde katolická církev zformulovala jasný program obrody křesťanství, se baroko stalo novým stylem, který bude tuto obrodu vyjadřovat.

Pro baroko je typická snaha o vyjádření pohybu, bohatost tvarů, citová vypjatost a velkolepost. Používají se drahé materiály a všemožné způsoby, jak diváka ohromit.

Barokní architektura si libuje v okázalosti, ale také v přísné symetrii a řádu. Kostel musí věřícího ohromit zvenčí i zevnitř a demonstrovat svrchovanou moc Boží. Soukromé stavby

musí ukázat bohatství svých majitelů. Jako půdorysy budov jsou používány složité tvary, různé elipsy a ovály, nebo průsečíky elips jako symbol nekonečna.

V zahradní architektuře vládne přísná osovost a řád, ale také složitá geometričnost. Zahrady jsou doplňovány mnoha doplňky, jako sochami, fontánami a jinými vodními prvky, umělými skálami a jeskyněmi, venkovními divadly a podobně. Používá se různých průhledů a průseků do okolní krajiny. V samotné zahradě však „divoká“ příroda nemá své místo.

Barokní zámky a vily většinou svým uspořádáním a osovostí diktují řád i svému okolí. Je snaha o to, aby všechny složky harmonizovaly s celkem. Sochy v zahradách navazují kompozičně na architekturu, stejně tak zahrady samy. Důraz je kladen na dynamičnost.

V Čechách se počátky baroka víceméně kryjí s dobou pobělohorskou. Významná část české šlechty, která se hlásila k protestantství, byla po roce 1620 buď popravena, nebo musela uprchnout do zahraničí. Jejich majetky a také rozsáhlá panství byla zkonfiskována katolickým panovníkem a následně prodána, nebo darována zbylé šlechtě katolické. Tato šlechta pak svá vlastní, nebo čerstvě nabytá panství budovala a přestavovala ve slohu, který tou dobou již plně ovládal Evropu.

České baroko, nebo též český barok, je však v mnohém specifické.

Zpočátku, až téměř do konce 17. století, převažoval import, a to převážně italských umělců, stavitelů a řemeslníků, podobně, jako tomu bylo v Bavorsku a Rakousku. Avšak specifikum českého baroku se plně rozvinulo až v tzv. vrcholném baroku ve století 18.

Síla tradice domácího prostředí a vyhraněnost jeho představ přetavila přínos cizích umělců a proměnila charakter jejich uměleckého projevu. Do popředí vstupuje charakteristický rys českého barokního umění – mimořádná schopnost asimilace a transformace a sklon k rychlé, a přitom organické syntéze rozmanitého, někdy i protichůdného poučení (Neumann, 1974).

Tento fenomén se projevuje zejména v české barokní architektuře. České barokní stavby jsou většinou kompaktnější než například ty italské a jejich monumentalita se dokonale přizpůsobila měřítkům naší krajiny. S trochou nadsázky by se dalo říct, že jsou útulnější.

Vznikají nové chrámy, kláštery, paláce a zámky ve městech, ale i kostelíky, kapličky a sochy v krajině. Tím se značně přetváří ráz venkova. Je kladen důraz nejenom na samotné stavby, ale také na jejich umístění a vytváření větších celků.

Komponováním krajiny s pomocí dominant, ať už sakrálních či světských staveb, os, cest, soch, alejí, ploch polí a luk, vzniká takzvaná barokní krajina. Úpravy z této doby, ať už si to uvědomujeme, nebo ne, do značné míry určují krajinný ráz i v současnosti.

Specifickou a ryze českou záležitostí je také tzv. selské baroko, které se naplno rozvinulo až v 19. století.

V evropském vývoji dochází v 18. století, poté, co baroko dosáhlo svého vrcholu, k postupnému odklonu od původní čistoty slohu a k jisté vyčerpanosti. Duchovní a vznosné baroko přechází v laškovné, nezávazné a přezdobené rokoko.

U nás v Čechách tento přechod však není tak markantní jako třeba ve Francii, kde je rokoko bráno, jako samostatný sloh. Navíc nástup rokoka přichází později než ve zbytku Evropy a netrvá příliš dlouho. Proto se v našem prostředí spíše používá termín pozdní baroko.

Pro rokokové stavby je typický spíše menší důraz na koncepci a tvarovou bohatost půdorysů, na rozdíl od baroka, avšak o to víc se dbá na dekorativnost a zdobnost. Používá se mnoho různých ornamentů, ozdob a girland. I jméno celého slohu se odvozuje od francouzského *rocaille*, česky rokaj, což je asymetrický ornamentální zprohýbaný motiv, poněkud připomínající ušní boltec.

V tomto období, u nás je to od poloviny 18. století, se již začíná projevovat touha po změně a návrat k strohosti, vážnosti, přímým liniím a monumentalitě. Roztančené baroko a hravé rokoko vystřídá strohý a pravoúhlý vídeňský klasicismus 19. století.

Je zjevné, že barokní sloh vyšel kolem poloviny 18. století z módy. Tato ztráta zájmu se brzy změnila v odmítání. Mnoho příčin pak vedlo k tomu, že se opět začala věnovat pozornost antickému umění a probudil se nový zájem o klasické formy. Byly však posuzovány ze zcela jiného hlediska než v době renesance. Nyní zavládlo přesvědčení, že antické umění nabízí dosud netušené možnosti (Pijoan, 1985).

Celý komplex zámku Měšice vznikal právě v období konce baroka, přechodu do rokoka a nastupujícího klasicizmu.

Urbanistický koncept se zámkem, hospodářským dvorem, vesnicí, francouzskou zahradou a napojením na široké okolí a sousední statky vznikl nejdříve, a to v první polovině 18. století a nese tedy známky typicky barokní. Ovšem sama budova zámku se začala stavět později, až ve druhé polovině 18. století, a to již baroko doznívalo. Zámek je tedy rokokový s klasicistními prvky.

Celkový urbanistický koncept je však čistě barokní stejně jako byla zpočátku i francouzská zahrada na jižní straně zámku, v místech, kde byl později vybudován anglický park.

Historie obce a zámku Měšice

První písemné zprávy o obci Měšice pocházejí z roku 1294. Nacházela se zde dřevěná tvrz, která patřila řádu křižovníků od Pražského mostu čili johanitům. V dalších desetiletích tvrz

často měnila majitele, ať již prodejem či pronájmem, nebo v důsledku nepokojů během husitských válek.

V roce 1425 nový majitel, Matěj od Mouřenínů, staví tvrz z kamene se dvorem. Měšice dále často mění majitele. Až roku 1651 přecházejí na Jana hraběte Hartwiga z Nostic.

Ten je sice ještě prodává, ale roku 1677 znovu kupuje a od té doby je panství trvale v majetku rodu Nosticů až do roku 1945.

Zásadní zlom v dějinách obce a panství Měšice nastává s příchodem Františka Antonína hraběte Nostice-Rienecka. Tento osvícený vzdělaný muž, přítel vědy a umění, byl zároveň mužem činu. V Praze nechal vystavět řadu budov, které dodnes spoluutvářejí její kouzlo a krásu. Například Nosticův palác na Starém Městě, nebo slavné Nosticovo, dnešní Stavovské divadlo, ve kterém byla roku 1787 poprvé uvedena opera Wolfganga Amadea Mozarta Don Giovanni za účasti autora.

Obrázek 3: František Antonín hrabě Nostic-Rieneck, bronzová busta v čestném dvoře na zámku Měšice. Foto: Jan Vachuda.

Hrabě Nostic se rozhodl, že z Měšic udělá sídlo svého rodu. Povolal významného tyrolského architekta Antonína Haffeneckera, nechal zbořit původní tvrz a na jejím místě v letech 1767-1775 vystavěl rokokový zámek s klasicistními prvky, jako ukončení nového panského dvora.

Hlavní trakt, průčelní obdélníková budova, má dvě patra, přičemž její druhé, obytné patro, je podstatně nižší než reprezentační první. Její protilehlé fasády jsou řešeny stejně. Z podélných

front vystupují v šíři tří okenních os jeden střední a dva krajní rizality. Ve středním rizalitu v přízemí mezi třemi portály jsou sloupy s jónskými hlavicemi, nesoucí balkon s kovanou mříží. Podstřešní štít je trojúhelníkový s ciferníkem hodin obklopeným bohatou kartuší.

O pět let později, v letech 1780-1790 se pokračovalo s výstavbou bočních, již jen jednopatrových křídel. Tím byl vytvořen čestný dvůr. Celek pak byl obklopen francouzskou zahradou. Tento čestný dvůr dále přechází do rozsáhlého, osově uspořádaného hospodářského dvora.

Obrázek 4: Čelní, severní strana zámku s čestným dvorem. Foto: Jan Vachuda.

Hospodářské stavby vytvořily podle centrální hloubkové osy přesně symetricky uspořádaný, značně rozlehlý ústřední prostor před zámekem, v jehož středu byla situována formálně pojednaná vodní plocha bazénu. Plocha byla členěna pravidelně upravovanou liniovou zelení a pokračuje alejí v zámecké ose, kde na ni navazuje jízdárna. Ohromující měřítko prostranství dvora převyšuje i velké měřítko vstupního průčelí, rizalitu, zámecké budovy, za kterým je situován rozlehlý vstupní vestibul interiéru zámku (Hendrych a kol.,2011).

Na vlastní hospodářský dvůr ještě navazuje do dvou symetrických souběžných ulic proponovaná zástavba poddanských chalup. Zde bydleli jednak místní poddaní, kteří pracovali na zdejším hospodářství a také početné zámecké služebnictvo.

Celá tato urbanistická kompozice zámku, hospodářského dvora, poddanských chalup, parku a bažantnic, která vytvořila základ obce Měšice, navíc při své dobré zachovalosti, je naprosto unikátní nejen v národním, ale i celoevropském měřítku (Mareček, 2005).

Obrázek 5: Pohled na východní stranu hospodářského dvora přes vodní plochu.

Foto: Jan Vachuda.

Zámecký park o rozloze 15,24 ha se nachází jižně za zámeckou budovou. Park byl založen kolem roku 1770, a to nejprve jako pravidelná francouzská zahrada před průčelím zámku a současně upraven větší areál přírodně krajinářským stylem. Na začátku 19. století zanikla francouzská zahrada a celý park byl upraven přírodně krajinářským způsobem s větším hlavním a menšími postranními palouky. Asi v letech 1850-1860 byly do parku vysazeny exotické druhy rostlin, podobně jako v jiných parcích v té době. V parku byly umístěny sochy, různé drobné stavby, skleníky a jiné architektonické doplňky. Na tento komplex navazují v obci a okolní krajině cesty, stromořadí, bažantnice, zámecké a obytné budovy a hospodářské objekty. Můžeme zde nalézt i čtyři sochy, které vždy ve dvojici, souměrně s hlavní osou uzavírají velký palouk. Jsou to tři Atlanti a Herkules.

Celý tento téměř monumentální areál pak do značné míry určuje charakter krajiny v blízkém okolí, například třešňová a hrušňová alej navazující na zámecký park, bažantnice a mnoho dalších prvků.

Ačkoli je krajina v okolí Měšic bez lesů s rozlehlými lány polí a s minimální členitostí terénu, na území obce je tomu jinak. Značný podíl zeleně, ať už jsou to malé lesní celky, zámecký park, liniová zeleň uliční a četné zahrady, představuje charakteristický znak obce. Území odvodňuje Líbeznický potok, který napájí Malý a Velký rybník.

K zajímavostem zámku též patří, že zde v letech 1776-1785 působil Josef Dobrovský jako vychovatel hraběcích potomků. Toho si hrabě Nostic velice oblíbil, a ještě větší náklonost k němu získal poté, co Josef Dobrovský během jednoho honu zachránil život jeho synovi tím, že při náhodném výstřelu kteréhosi lovce chránil svého svěřence svým vlastním tělem. Dobrovský pak až do konce života nosil onu kulku v těle.

V roce 1775 na zámku vztyčil dr. Jan Tadeáš Klinkoš první hromosvod v Čechách. Jednalo se o typ bleskosvodu Benjamina Franklina a není bez zajímavosti, že dodnes je tato technická zvláštnost funkční.

Na středním rizalitu fasády jsou umístěny unikátní barokní hodiny se zvonkohrou a s ciferníky na obou stranách budovy. Ty pohání jeden hodinový stroj hřídelí dlouhou 22 metrů.

Obrázek 6: Unikátní barokní hodiny na středním rizalitu čelní fasády. Foto: Jan Vachuda.

Po smrti Františka Antonína Nostice zámek a celé panství vždy přecházelo do majetku dalších z rodu Nosticů.

V roce 1906 se obec Měšice stává samostatným správním celkem.

Posledním majitelem zámku z rodu Nosticů byl Ervin Leopold hrabě Nostic-Rieneck. Ten však byl po druhé světové válce (falešně) obviněn z kolaborace, a tak mu byl majetek v roce 1945, podle Benešových dekretů, zkonfiskován. Hrabě musel opustit zemi a usídlit se v Rakousku. Zámek připadl státu.

Nejprve zde byla dívčí škola s asi šedesáti chovankami. Avšak v roce 1948 zde byla zřízena Ústřední škola Revolučního odborového hnutí, kterou ustanovil Antonín Zápotocký. V této době byla provedena rekonstrukce vytápění objektu centrálním kotlem. Škola ROH však byla několikrát přerušena a v roce 1959 byla její činnost definitivně ukončena. Mezitím, a zejména potom zámek značně chátral. Například celá zmíněná rekonstrukce topení přišla během tohoto období vlivem klimatických podmínek vniveč. Veškeré potrubí popraskalo.

Poté bylo rozhodnuto, že v prostorách zámku bude zbudována nemocnice. Ta byla otevřena v roce 1964. Bylo zde interní a neurologické oddělení se stopadesáti lůžky, jednotkou intenzivní péče a dobře vybavenou laboratoří.

Koncem osmdesátých let dvacátého století docházelo k postupné redukci provozu nemocnice a neurologické oddělení zaniklo.

Vládním usnesením z roku 1996, v rámci privatizace, byl zámek a spolu s ním i nemocnice převeden do vlastnictví obce Měšice.

Interiér zámku

Z vnitřních částí patří k nejcennějším sál v prvním poschodí, vyzdobený roku 1771 malbami Josefa Hagera. V sále se také nacházejí unikátní kachlová kamna.

V západní části hlavní budovy je situována zámecká kaple. Ta původně zaujímala výšku dvou podlaží, dnes je však přepatrována. Zde jsou hlavním ozdobným prvkem ploché pilastry s jónskými hlavicemi. Střední pilastry spojuje široký pás, který dělí klenbu na dvě části vyzdobené freskami Václava Ambrozzioho z roku 1775 s biblickými náměty. Konkrétně se jedná o Podobenství o rozsévači, Hostina Kristova a Návrat ztraceného syna.

Barokní oltář běžného typu z dílny Petra Prachnera nese obraz svaté Alžběty rovněž od Ambrozzioho.

Obrázek 7: Stropní freska Návrat ztraceného syna v zámecké kapli od Václava Ambrozziho.

Foto: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Měšice>

V jednom z bočních křídel zámku se dříve nalézalo unikátní divadlo. To se ovšem do dnešních dnů nedochovalo.

Za zmínku také stojí rozlehlý vstupní vestibul se sloupy. Po mramorovém schodišti se vystupuje do prvního patra. Zadní část vestibulu je prosklená, s výhledem a vstupem do zámeckého parku.

Nejlepší výhled na park je však z balkónu s bohatě kovanou mříží v prvním patře jižního průčelí zámku.

Bohužel původní osově průseky, které umožňovaly průhledy do okolní krajiny jsou již z velké části nefunkční. Zachoval se pouze průhled po hlavní ose směrem k obci Hovorčovice, avšak i ten již nefunguje tak, jako kdysi. Tento pohled, vedoucí skrze park a pokračující alejí přes horizont až k hospodářské budově hovorčovického dvora (taktéž ve vlastnictví Nosticů) a dále k věži hovorčovického kostela, byl přerušen nevhodně postavenými budovami, železničním strážním domkem a téměř dva metry vysokým teplovodem. Pozitivní je jediné to, že původní hovorčovická lipová alej na hlavní ose byla v nedávné době znovu vysazena.

Obrázek 8: Jižní průčelí zámku obrácené směrem do parku. Foto: Jan Vachuda.

Současný stav

Na tomto místě je třeba uvést, že již od začátku dvacátého století dochází k nenápadné postupné degradaci zámku, parku i celého areálu. Nedostatečná údržba, nevhodná výstavba v obci, necitlivé kácení a podobně.

Tento stav se ještě prohloubil po roce 1945, kdy byl zámek zkonfiskován státem, ale úplně nejvíce po roce 1948. Komunistický režim, jak známo, neoplýval přílišným citem k záležitostem kulturního a uměleckého rázu, navíc vše, co se nějak týkalo šlechty, bylo považováno za zcela zpátečnické. To, co se dělo na zámku v Měšicích během socialismu se nutně na jeho stavu muselo podepsat. Politická škola ROH, přeměna konírny a jejích zahrad ve hřiště, chátrání nevyužívaného hospodářského dvora, zrušení zámecké kaple a divadla.

V parku sice proběhla jakási udržovací rekonstrukce (v sedmdesátých letech 20. stol.), nicméně téměř bez údržby park dál zarůstal náletovými dřevinami a chátral.

Bohužel ani po roce 1989 se situace příliš nezlepšila.

Jak již bylo řečeno, v roce 1996 přešel zámek a s ním i stagnující nemocniční zařízení do majetku obce. Ta se rozhodla, že by zámek měl být dál využíván jako zdravotnické zařízení

a vypsalu veřejnou soutěž. Nakonec byla vybrána nezisková organizace CIOP neboli Centrum integrované onkologické péče, která poskytuje služby neakutní čili následné péče se zaměřením na většinu chronických onemocnění a na pomoc nemocným se zhoubnými nádory.

Jsou prováděny určité dílčí opravy a rekonstrukce tak, aby zde mohlo toto zdravotnické zařízení fungovat. Byly provedeny opravy fasády, ale jen místně, opravy střechy, byly zrestaurovány nástěnné malby v interiéru a také unikátní hodiny.

V parku proběhla v letech 2011-2014 částečná revitalizace, ale spíše nevelkého rozsahu. Byla však alespoň zbudována mlatová cestní síť a ošetřeny některé významnější části parku a většina kosterních dřevin. Také zde bylo instalováno několik laviček a odpadkových košů. Je však sporné, zdali tento modernistický mobiliář byl, vzhledem k duchu tohoto místa, vhodně vybrán.

Podobně je to i s hospodářským dvorem. Jedno osově křídlo je opraveno, druhé chátrá. Původní bazének typicky barokních prolamovaných tvarů byl několikrát vybagrován a zvětšen a „upraven“ pro potřeby místního spolku rybářů (Bejlek, 2018. osobní sdělení).

Stav zámku v současnosti je takový, že byly provedeny nejnnutnější opravy tak, aby zde mohlo obstojně fungovat toto zdravotnické zařízení a provedly se některé rekonstrukce některých budov hospodářského dvora.

Obrázek 9: Současný vzhled čelní fasády zámku se vstupem.

Foto: Jan Vachuda.

Celkový dojem by se dal popsat slovy „na hranici únosnosti“.

Podobná situace je i v zámeckém parku. Značná část stromů je nejméně do poloviny jejich výšky porostlá břečťanem, což jim zaručeně příliš neprospívá. Jen ty nejhodnotnější exempláře byly od *Hedera helix* osvobozeny. Plot je na mnoha místech pobořen. Údržba parku je minimální.

Obrázek 10: Jihovýchodní okraj parku s bujným obrostem *Hedera helix*.

Foto: Jan Vachuda.

Kácení stromů v bažantnicích

V současné době právě probíhá spor ohledně kácení stromů v malé a velké bažantnici (Turek, 2018. osobní sdělení).

Obec Měšice bohužel některé z pozemků, na kterých se bažantnice nacházejí, prodala před časem soukromníkovi. Ten navíc vlastní i malou část vlastního zámeckého parku a mnoho pozemků v okolí. Tento majitel se nyní rozhodl, že z bažantnic vytěží podstatnou část vzrostlých stromů. Ty jsou již označeny barevným sprejem. Jedná se o opravdu velké množství vzrostlých a vzácných stromů, převážně dubů letních, jasanů, ale i jiných.

Majitel argumentuje tím, že bažantnice jsou vedené, jako hospodářská plocha a on jen provádí oprávněnou těžbu. Bylo zde těženo již v minulosti, ale nikdy ne v tak obrovském rozsahu.

V roce 2011 zde byl například poražen dub letní s průměrem kmene 2,2 metru, jehož věk byl později podle pařezu stanoven na 350 let. Tedy strom, který zde rostl ještě před založením bažantnic. Strom byl přitom naprosto zdravý.

Problémem je to, že až do roku 1965 byly bažantnice chráněnou přírodní památkou, ale pak byly převedeny na hospodářskou plochu, kde může majitel dle libosti kácet.

Je však jisté, že tak masivní zásah by bažantnice značně poškodil, či dokonce zničil.

Bažantnice totiž tvoří velmi významnou součást celého barokního konceptu panství Měšice a v okolní krajině, která je velice chudá na vegetaci, je to, kromě zámeckého parku, jediná souvislá plocha zeleně. Jejich poškozením nebo zničením by velice utrpěla místní krajina, místní lidé i fauna, která zde nachází útočiště.

Naštěstí se v Měšicích našlo několik lidí, kteří si uvědomují závažnost situace a kteří jsou rozhodnutí o „své stromy“ bojovat. Jedním z nich je zahradní architekt Ondřej Turek (který navrhl a realizoval poslední revitalizaci zámeckého parku). Těmto aktivistům se podařilo v poslední chvíli kácení prozatím zabránit. Museli však zavolat policii, aby dotyční pracovníci nemohli svůj úkol provést.

Pak byla podána žádost na Ministerstvo kultury ČR o udělení statutu kulturní památky všem třem měšickým bažantnicím.

Také se jim podařilo přesvědčit Českou televizi, aby o tomto problému natočila reportáž. Ta byla odvysílána 25. února 2018 v pořadu “Občanské noviny – Zachraň strom, probudíš město“.

Kácení tedy bylo na poslední chvíli zastaveno a nyní se jedná o způsobu řešení celé situace. Vyhráno však zřejmě zdaleka není. Zásadní chyba totiž nastala v momentě, kdy obec prodala část pozemků, na nichž leží bažantnice, soukromému vlastníkovi.

Obrázek 11: Všechny tři bažantnice (Malá, Velká a Na křížku) jako významná součást měšického areálu.

Foto: Jan Vachuda, z archivu OÚ Měšice.

Obrázek 12: Pětikmenná lípa v západní části parku.

Foto: Jan Vachuda.

Historie a vývoj zámeckého parku

Park pravděpodobně začal vznikat souběžně se stavbou hlavního traktu zámku, tedy kolem roku 1770. Přesné údaje však chybí (Žerebáková, 2001).

Jisté je, že nově postavený zámek byl zpočátku obklopen formální, centrálně řešenou zahradou ve francouzském stylu navazující na jižní zámecké průčelí. Konkrétní údaje také chybí o zřízení druhé obdélné formální zahrady severně od hospodářského dvora. Tomuto prostoru vévodí pavilon se stájemi a obytnými prostory. Severně od něho se nacházelo závodíště, které doplňovalo celek, jako protipól hlavní zámecké budově. Ten již zachycuje josefinské mapování. Nejpozději tehdy, spíše však dříve byly založené i dvě protějškově orientované obory (bažantnice).

Před jižním průčelím zámku, tedy v prostoru pozdějšího krajinářského parku, byl na hlavní ose vytvořen obdélníkový ornamentální záhon dělený dvěma kříži. Kompozice pokračovala alejemi a cestami, které navazovaly na postranní cesty a hlavní středovou osu zámeckého parku. Dále byla vysázena hlavní středová alej, která pokračovala přes horizont do sousední

obce Hovorčovice, kde byla ukončena objektem ve stejné době budovaného sousedního dvora. Ten náležel do soustavy několika dalších hospodářských dvorů, které doplňovaly celkovou koncepci hlavního nostického panství (tzv. pakoměřického). Dokládá to promyšlenou hospodářskou politiku Nosticů.

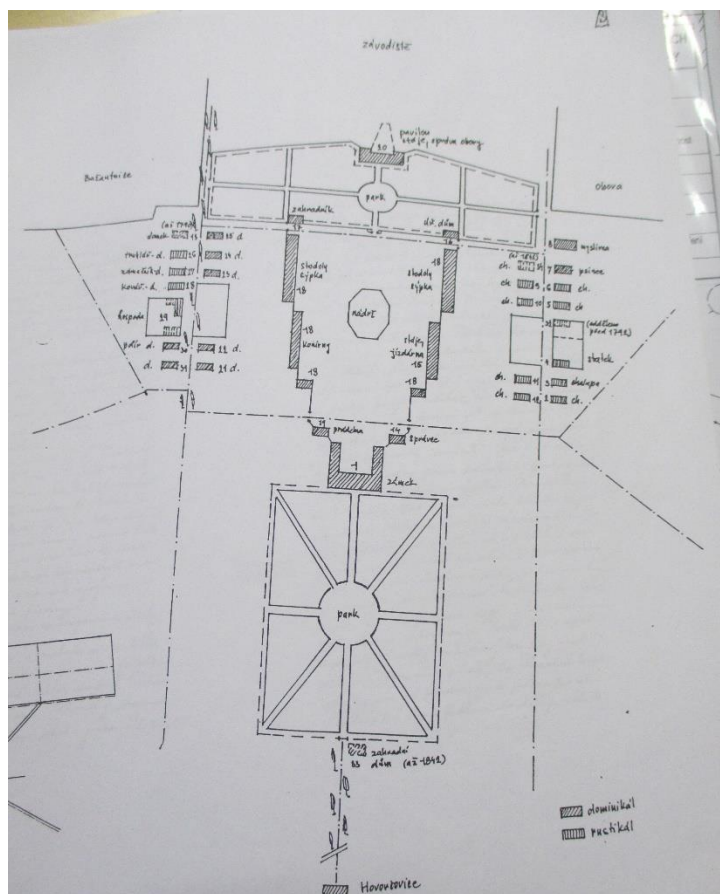

Obrázek 13: Výřez z josefínského mapování. Měšice kolem roku 1780.

Foto: Jan Vachuda, z archivu OÚ Měšice.

Na východ od zahrady se nacházel bosket neboli malý lesík. Tento bosket, spolu s oběma bažantnicemi, alejí podél Líbeznického potoka a hlavní centrální alejí byly jedinými plochami stromů v celém nejbližším okolí.

Zahrada tedy v té době byla asi poloviční velikosti oproti současnosti a její šířka byla určena šířkou hospodářského dvora na severní straně před zámek čili kopírovala celek i na jižní straně zámku. Bohužel podrobnější plány zahrady než z prvního vojenského mapování (obrázek 13) se nedochovaly, takže nemůžeme s jistotou určit skutečné rozměry a uspořádání (natož druhovou skladbu) tehdejší francouzské zahrady. Dá se však usuzovat, že na délku sahala zhruba do těch míst, kde na jižním konci končí dnešní park, tedy téměř až k hovorčovické bráně (samotná brána vznikla až později s výstavbou oplocení).

Obrázek 14: Rekonstrukce pravděpodobného vzhledu francouzské zahrady těsně po dostavbě zámku kolem roku 1790. Foto: Jan Vachuda, z archivu OÚ Měšice.

Další zmínka o vývoji zahrady je doložena až roku 1826, kdy po dostavění komplexu budov zámku, hospodářského dvora i nové vesnické zástavby se Nosticové začali zabývat zahradou za zámekem.

Původní francouzská zahrada byla zrušena. Zahrada byla rozšířena a upravena v novém, přírodně krajinářském stylu. Bylo zde vysazeno velké množství stromů a okrasných keřů, často vzácných a neobvyklých druhů, nebo jejich kultivarů. Například rondel (kruhová skupinka) dubů letních (*Quercus robur*), skupinka červenolistých buků (*Fagus sylvatica*, 'Purpurea') v západní části, nebo libanonský cedr (*Cedrus libani*) poblíž oranžerie v jižní části parku.

Koncept spočíval ve vytvoření centrálního palouku na hlavní ose a několika menších paloučků uprostřed arboreta vzácných a krásných stromů a keřů. Vše bylo propojeno cestní sítí organických tvarů, tak, jak tomu bylo ve většině krajinářských parků ve 2. polovině 19. století v Evropě a v Anglii (Taylor, 2003).

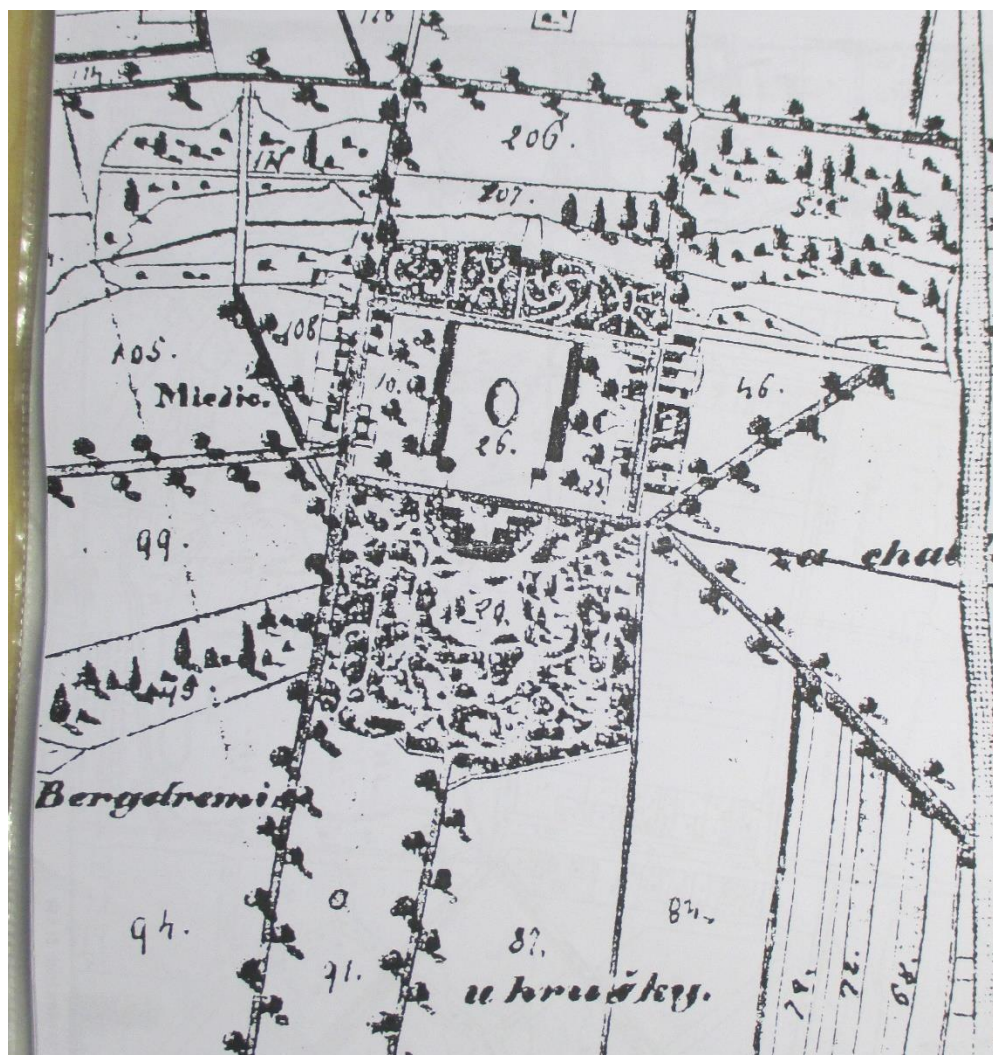
Na paloučcích, nebo uprostřed rondelů, byly umístěny různé sochařské prvky, jako vázy na soklech, nebo sochy. Byly zde také různé průhledy a průseky na hlavních i vedlejších osách, které umožňovaly výhledy jak na zámek, tak ven do krajiny ze zámku.

Někdy v polovině 19. století byl park obehnan zdí s několika vstupními branami.

Je třeba podotknout, že koncem 19. století byl tento park považován za nejkrásnější arboretum v Čechách.

Podle fotografií z Nostického archivu však bylo nejbližší okolí zámku pojednáno ve formálním reprezentativním stylu – stříhané tvarované tisy, kobercové letničkové záhony.

Toto uspořádání nejbližšího okolí zámku přetrvalo až do jeho zkonfiskování v roce 1945, kdy byly tyto úpravy zrušeny nebo tematicky pozměněny (Žerebáková, 2001).

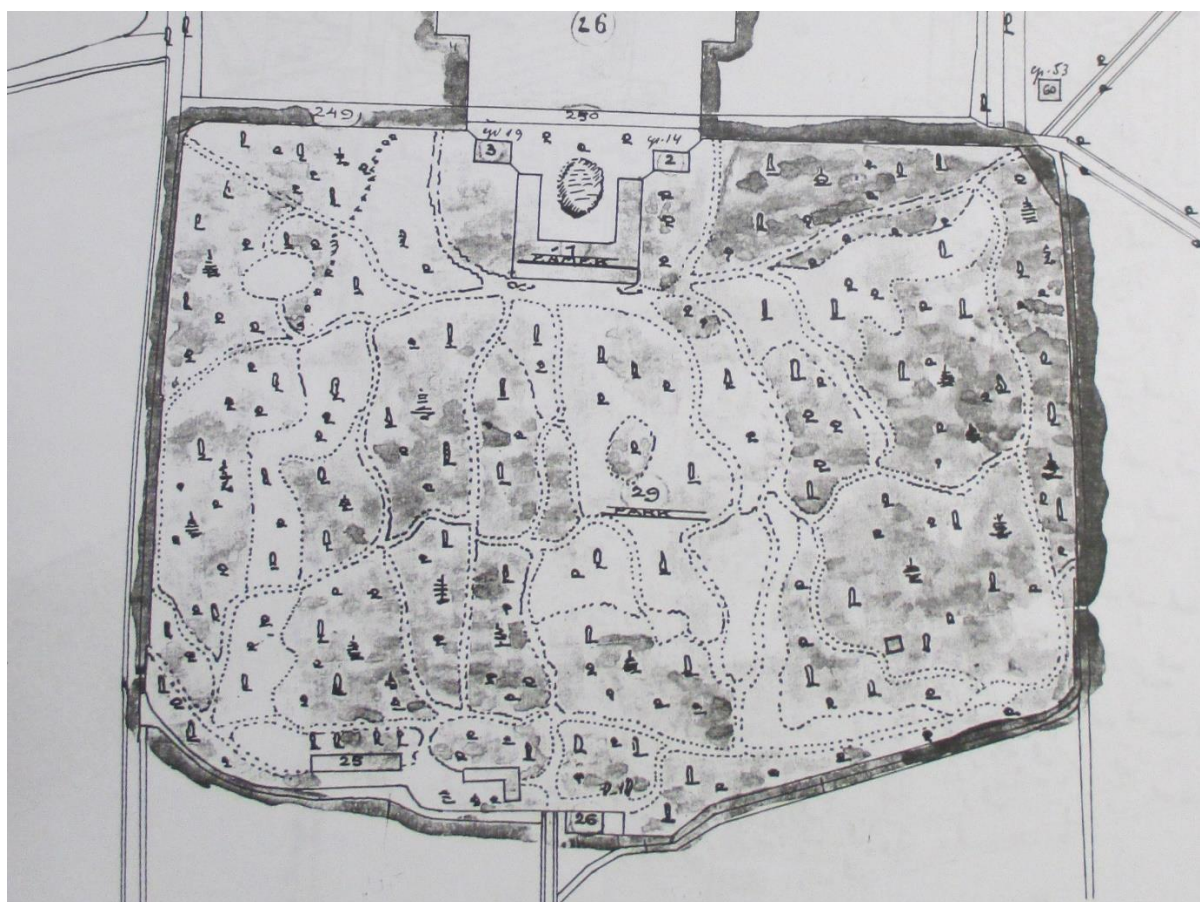

Obrázek 15: Vzhled areálu s parkem. Detail z mapy pakoměřického panství, 1853.

Foto: Jan Vachuda, z archivu OÚ Měšice.

Od poslední třetiny 19. do počátku 20. století je doloženo budování skleníků, a to jak pěstitelských, tak okrasných. V jihozápadní části parku vznikla fikovna a oranžerie.

Kolem roku 1885 byly prováděny drenáže a různé úpravy toku vody, což zřejmě souvisí se zřízením rybníka, který byl napájen potokem, do něhož byly svedeny drenáže z polí nad zámeckým parkem. Potok ústil do rybníka přes terénní stupně a vytvářel tím efekt padající vody, což ještě zvyšovalo atraktivitu místa. V tomto prostoru, ležícím zhruba 70 metrů jihovýchodním směrem od jižního průčelí zámku, trávilo panstvo hodně času a byl odtud veden průhled na zámek.

Obrázek 16: Plánek parku, jak vypadal ve 2. pol. 19. století.

Foto: Jan Vachuda, z archivu OÚ Měšice.

V 50. letech 20. století, v době, kdy se v zámku nacházela Politická škola ROH, byly bohužel drenáže svedeny jinam, rybník byl vysušen a na jeho místě vznikla cvičná střelnice Lidových milicí. Obec Měšice však má v úmyslu rybník znovu obnovit a první kroky k tomu již byly provedeny.

Obrázek 17: Dřívější rybník je dnes bez vody a zarostlý travinami. Foto: Jan Vachuda.

Poblíž tohoto místa se také nacházel „domeček“ pro děti. Byla to zmenšenina chaloupky, kde hraběcí děti pěstovali zeleninu, chovali ovce a kozy a měli tu dokonce i opičku. Domeček se však do dnešních dnů nedochoval.

Obrázek 18: Dětská chaloupka.

V popředí syn posledního majitele z rodu Nosticů, Ervína Leopolda.

Foto: Jan Vachuda, z archivu OÚ Měšice.

Dalším prvkem, který stál kousek stranou od rybníka a „domečku“, byla soška panny Marie na kamenném soklu, před níž bylo umístěno klekátko. Ta byla dovezena z Florencie někdy začátkem 20. století (Bejlek, 2018. osobní sdělení). Prostor byl pečlivě upraven a oddělen stříhaným habrovým plotem od okolního porostu. Sem se často chodívala modlit paní hraběnka. Dnes můžeme na tomto místě najít jen pozůstatek kamenného podstavce.

Park byl však vybaven mnoha dalšími sochařskými prvky. Na paloučcích byly umístěny vázy na soklech, jež umocňovaly romantický nádech místa (Turner, 2013).

Obrázek 19: Pozůstatek kamenného podstavce, na kterém bývala váza, uprostřed rondelu dubů v jihovýchodní části parku.

Foto: Jan Vachuda.

Podél vyvýšené cesty zvané pongang, která spojovala zámek se skleníky, se nacházelo dvanáct soch andílků zobrazujících legendu o sv. Zitě (na počest dcery hraběte Ervína, Sity). Cesta byla navíc zaklenuta trelážemi s popínavými růžemi. Ani tyto prvky se do dnešní doby nedochovaly. Jen na několika místech jsou patrné zbytky po soklech. Sochy se v poválečných letech ztratily neznámo kam.

A nakonec asi nejzajímavější jsou čtyři podpěrné sochy Atlantů a Herkula dovezené v roce 1911 z Vídně z jakéhosi zbouraného paláce. Sochy se naštěstí v parku nacházejí dodnes. Jsou umístěny na konci centrálního palouku podél hlavní osy vedoucí k Hovorčovické bráně.

Obrázek 20: Sochy Atlantů se našťestí v parku dochovaly dodnes.

Lemují po dvojicích hlavní osu. Foto: Jan Vachuda.

Z dalších prvků, více méně již technického rázu, je možno zmínit studnu s kopulí na sloupech v palladiovském stylu, nebo dřevěnou pumpu u statného jírovce poblíž bývalého palmového skleníku v jižní části parku. Studna, i když bez vody, je zde stále, ale kopule se sloupy byla někdy v 70. letech ukradena, neboť byla z mědi a je tedy nasnadě, kde asi skončila. Chystá se však její rekonstrukce. Nedaleko studny byla nádržka na vodu na zalévání.

Nedaleko hlavního průseku je sklípek, ze kterého údajně vedou podzemní chodby až k Mratínu. Dnes je z bezpečnostních důvodů zasypán. Kromě bezpečnostní funkce sloužil i k uchovávání řezaných květin, sestrojených a připravených květinových vazeb, ale pravděpodobně i k uchovávání užitkových potravin.

Podél cesty pongang, ale i na jiných místech podél cest, byla rozmístěna odpočívadla s bíle lakovanými lavičkami, někdy i se stolečky.

V parku měli Nosticové i hřbitov pro zvířata (v jižní části u potoka), tenisový kurt (západně od pongangu), tvarované keře (kohout z buxusu), květinové záhony u budovy, či bludiště ze stříhaných buxusů (na místě dnešní zásobárny vody). Jistě i mnoho dalších prostorů a palouků s nejrůznějším využitím (např. lípy s vázou, rondel dubů s vázou, louka okolo platanu, louka okolo červenolistých buků), avšak jejich přesnou funkci a napojení na trasy v parku již pravděpodobně nezjistíme.

Obrázek 21: Cesta zvaná „pongang“ s trelážemi s popínavou růží.

Foto: Jan Vachuda, z archivu OÚ Měšice.

Kromě parku v jižní části zámeckého areálu tu byla ještě zahrada v severní části, okolo pavilonu, kde byly stáje a jízdárna a kde také bydlel správce obory. Náznak jejího uspořádání je patrný z map 1. vojenského mapování (obrázek 13). Pozdější zmínka o tzv. „kuchyňské zahradě“ je z roku 1896, kdy byla zanesena do plánu v měřítku 1: 500. Jsou zde uvedeny i některé plodiny, které se zde pěstovaly. Bylo zde množství záhonů se zeleninou a bylinkami do kuchyně, ovocný sad a vodní nádrž. V roce 1913 přibylly skleníky k rychlení jahod a jemných zelenin.

Tato zahrada byla zničena v roce 1948, kdy byla „upravena“ na cvičiště Sokola. Všechny stromy byly vykáceny, záhony rozorány a nádrž vysušena. Na jejich místě vzniklo fotbalové hřiště, které je zde dodnes. Pavilon jízdárny od té doby chátrá.

Ještě je třeba zmínit se o samotném prostoru hospodářského dvora. Ten byl využíván mnoha způsoby. Zpočátku sloužil výhradně jako hospodářský dvůr. Chodil přes něj dobytek, koně a hospodářské zvířectvo a konaly se zde běžné činnosti jako na jiných dvorech. Byla tu i políčka s hospodářskými plodinami (Mareček, 2005).

Později, v době, kdy se Nosticové začali zabývat chovem koní a jejich tréninkem (okolo 20. let 20. století), byl prostor přebudován na jízdárnu. Povrch byl trávníkový a jeho sečí se získávalo seno.

Podle fotografií z počátku 20. století rostly v okolí rybníka bahenní rostliny – orobinec a kosatce. Tento prostor byl však vždy volný a přehlédnutelný a jeho cílovým pohledem bylo průčelí zámku, před nímž byla hradba z vysokých stromů sázených do otevřeného půlkruhu (Žerebáková, 2001).

Obrázek 22: Letecký snímek od jihu, 1932. V pozadí pavilon jízdárny s kuchyňskou zahradou. Foto: Jan Vachuda, z archivu OÚ Měšice.

Celý zámecký areál však pokračuje i nad rámec centra obce. Je propojen se svým okolím. Například významné cesty byly mezi zámeckým parkem a Malou bažantnicí. Dále na východní stranu z parku směrem k Velké bažantnici tzv. hraběččina cesta modřínová (vykácena a rozorána v 50. letech 20. století). Tou se dalo dojet až k Mratínu, kde býval cukrovar. Další významná alej byla javorová mezi bažantnicemi (pokácena v roce 1914), a lipová alej podél silnice z Měšic k rozcestí na Novou Ves.

Stromořadí a cesty sloužily nejen jako dopravní spojky, nebo jen pro projížďky na koni, ale také souvisely s šetrným hospodařením s pozemky (drenážní příkopy, protierozní bariéry). Některé aleje byly i užitkové pro pěstování ovoce (Mareček, 2005).

Samotný zámecký park je nutné chápat jako protipól k severní části areálu a jako propojení zámku s okolní krajinou (Žerebáková, 2001). Z čistě praktického hlediska však tento park, situovaný na opačné straně, než byl hospodářský dvůr, kde probíhaly rušné každodenní činnosti, představoval pro rodinu Nosticů onu „zahradu za domem“ – oázu klidu, kde se dalo relaxovat během chvil volna. K tomu měla napomoci i snaha o vytváření různých romantických zákoutí a celková koncepce parku, včetně výběru a rozmístění rozmanitých taxonů stromů a keřů.

Jak již bylo řečeno výše, park je koncipován jako přírodně – krajinářský park anglického typu (Otruba, 2005). Je to tedy napodobenina jakési ideální lesní a luční krajiny s loučkami, zákoutími, rybníčkem, potokem, obohacená o umělé průseky a průhledy, které ale ve finále působí také přírodním dojmem. Navíc byla kompozice doplněna cestní sítí, různými drobnými stavbami a porůznu rozmístěnými sochami. Výrazného efektu je dosaženo střídáním zapojeného porostu, louček a pasek a solitérních dřevin, popřípadě jejich skupinek. Z louček je nejvýznamnější centrální travnatá louka před jižním průčelím zámku podél hlavní osy. Ta je opticky zakončena čtveřicí soch Atlantů a Herkula. Mezi sochami pak pokračuje průhled k hovorčovické bráně. Téměř na konci tohoto průhledu (ležícího na hlavní ose) je po pravé straně krásný *Cedrus libani*. Ten je v dobrém zdravotním stavu a plně osvobozen od porostu břechťanu. Opodál se nachází velmi pěkný a starý *Taxus baccata*, a ještě dále statný *Aesculus hippocastanum*. Nalevo od osy roste skupinka *Pinus sylvestris* s jedním krásným exemplářem *Pinus strobus*.

Obrázky 23 a 24: *Cedrus libani*, *Taxus baccata* a *Aesculus hippocastanum* v jižní části parku.

Foto: Jan Vachuda.

Dalším významným kompozičním prvkem je palouk poblíž rybníčku, kudy prochází jihovýchodní, vedlejší průhled na zámek. V jeho blízkosti se nachází rondel z *Quercus robur*, v jehož středu dříve bývala kamenná váza na soklu. Tento rondel je dnes již ve špatném stavu. Některé duby chybí a prostor je zanesen nálety. Z vázy zbyl už jen sokl (viz obr. 19). Severovýchodně od tohoto místa je další významná louka, které dominuje *Platanus acerifolia* v působivém kontrastu s tmavou *Pinus strobus* a rozložitým *Fagus sylvatica*.

Obrázky 25 a 26: *Platanus acerifolia*, *Pinus strobus* a *Fagus sylvatica*
v severovýchodní části parku.

Foto: Jan Vachuda.

Naproti tomu v západní části parku jsou nejvýraznější dva červenolisté buky *Fagus sylvatica* 'Purpurea', které jsou rozmístěny každý na jedné straně cesty. Během léta vytvářejí krásný efekt kontrastem jejich purpurové barvy s okolními zelenými dřevinami. Doplňují je ještě *Liriodendron tulipifera*, *Gleditsia triacanthos* a obrovský *Fagus sylvatica*.

Dále směrem k jihozápadu probíhá dnes již málo znatelný průsek na vyvýšeninu Na křížku, na nějž navazuje louka, kde byl původně tenisový kurt. Dnes je tato louka pouze zatravněna s větším či menším množstvím náletových dřevin. Na okraji louky však dodnes stojí *Quercus robur* 'Fastigiata' kuželovitěho tvaru a s pokroucenými větvemi.

Louku v jižní části uzavírá vskutku mohutná pětikmenná *Tilia cordata*.

Jelikož se jedná o kosterní dřeviny, jsou tyto výše uvedené stromy osvobozeny od porostu břechťanu, poměrně kvalitně ošetřeny řezem a v celkově dobrém zdravotním stavu.

Některé další dřeviny, nebo skupinky dřevin jsou také v poměrně dobrém stavu. Jsou zde však rozsáhlé úseky parku, které sice byly v minulosti nějak ošetřeny, ovšem v současnosti

jsou do značné výšky porostlé břečťanem, popřípadě obrostlé náletovými dřevinami všeho druhu.

Díky tomuto plošnému porostu *Hedera helix* v parku téměř úplně chybí původní keřové patro. Kladem této skutečnosti však může být to, že břečťan, který na mnoha místech pokrývá jak kmeny stromů, tak povrch půdy pod nimi, znemožňuje výraznější růst plevelů.

V některých místech tento břečťanový koberec na jaře prorážejí čemeřice. Za současných podmínek, kdy je park jen minimálně udržován se břečťanový porost jeví jako docela vhodná alternativa, ovšem s tím, že hlavní skupinky stromů a solitéry jsou od něho osvobozeny.

V místech divočejšího charakteru dodává břečťan jistou tajemnost, která kontrastuje s místy, jež jsou více udržována.

Obrázek 27: Porost břečťanu v západní části parku.

Foto: Jan Vachuda.

Co se týče druhového složení dřevin, kromě již zmíněných dřevin kosterních, vyskytují se zde především z listnáčů *Fraxinus excelsior*, *Carpinus betulus*, *Quercus robur*, *Quercus petraea*, *Quercus cerris*, *Acer platanoides*, *Acer campestre*, *Tilia cordata*, *Tilia platyphylla*, *Fagus sylvatica*, *Sophora japonica*, *Populus alba*, *Robinia pseudoacacia*, *Aesculus hippocastanum*, *Juglans regia*, *Prunus malus*, z jehličnanů *Picea abies*, *Pinus sylvestris*, *Pinus strobus*, *Taxus baccata*, *Pseudotsuga menziesii*, *Larix decidua* a mnoho dalších.

Z keřů zde můžeme nalézt například *Corylus avellana*, *Crataegus monogyna*, *Forsythia suspensa*, nebo nově vysazenou *Magnolia stellata* (Brabenec, 1976).

Jak již bylo řečeno, zdravotní stav a kvalita těchto dřevin je velice různorodá. Některé jsou v dobrém stavu, některé (vlivem nedostatečné údržby, náletů, břečťanu, podmáčení atd.) spíše ve stavu špatném, jiné ve stavu uspokojivém a další ve vyloženě špatném stavu, popřípadě již odumřelé.

Kromě již zmiňované dlouhodobé nedostatečné údržby je dalším problémem vysoká hladina podzemní vody a s ní související podmáčenost, nebo přímo hniloba. Tento stav patrně zapříčinilo zanedbání údržby drenážního systému, který dříve sváděl přebytečnou vodu do rybníka. Tak se stalo, že některé dřeviny, které nesnáší přemokření se ocitly v místech, která se najednou přemokřenými stala.

Podle nejčerstvějších informací (Turek, 2018. osobní sdělení) obec započala rybník, a tedy i s ním související drenážní systém postupně revitalizovat. Při mé poslední návštěvě Měšic v březnu 2018 již byl rybník vyčištěn a postupně se začíná zaplňovat vodou.

Obrázek 28: Rybník byl v nedávné době vyčištěn a začíná se zaplňovat vodou.

Foto: Jan Vachuda.

Tuto skutečnost vnímám jako velice pozitivní, a to nejen z důvodu zlepšení oné zmiňované podmáčenosti některých částí parku, ale zejména v obnovení rybníka jako takového. Vodní plocha a potůček by zámecký park velmi oživily a dodaly mu na atraktivitě.

Zurčení vody, odrazy zámku na hladině a výrazně zlepšené mikroklima v letních měsících, větší biodiverzita. Navíc tyto vodní prvky jsou součástí původního, velice promyšleného konceptu a do parku patří (Otruba, 2003).

V této souvislosti je třeba zmínit se o revitalizacích parku z dob poměrně nedávných, tedy od poválečného období do dneška.

Komunistický režim se zpočátku, kdy začal měšický zámek i s celým areálem „spravovat“, k němu choval pouze kořistnicky, bez jakékoli úcty, nebo citlivosti. S brutalitou a hloupostí sobě vlastní rozorával meze, kácel remízky, bílil vápnem nástěnné malby, stavěl ohyzdné stavby těžce narušující původní ráz atd. V této době například byl zrušen rybník a celý drenážní systém, který ho napájel (a zároveň odváděl přebytečnou vodu z parku) a bylo postaveno několik hospodářských staveb na naprosto nevhodných místech. Dva vodojemy, jeden vedle zámku a druhý přímo v čestném dvoře, hyzdí zámek dodnes.

V 60. letech 20. století, když byla v zámku zřízena nemocnice, se situace začala nepatrně zlepšovat.

V roce 1976 proběhla tzv. restituce zámeckého parku, tedy pokus o alespoň částečné navrácení do původního stavu. Byly vypracovány dendrologické studie a navrženy postupy. Některé úkony se dokonce i zrealizovaly. Přestárlé, nemocné, nebo nevhodné dřeviny byly pokáceny a byly vysazeny nové. Také byla snaha o znovuoobnovení rybníka. Ten byl vybagrován, avšak k opravě drenážního systému již nedošlo. Není známo, jestli se poté v rybníku znovu objevila voda či nikoli. Spíše asi ne, anebo ne nadlouho.

Obrázek 29: V roce 1976 byl rybník v rámci restituce vybagrován.

Foto: Jan Vachuda, z archivu OÚ Měšice.

Také byly pravděpodobně obnoveny některé cesty a došlo ke zdravotnímu řezu některých dřevin. Cílem především bylo, aby park mohl sloužit pacientům nemocnice a jejich návštěvám (Brabenec, 1976).

Zajímavostí je, že dendrologickou studii a návrh revitalizace vypracoval Vratislav Brabenec, člen skupiny the Plastic people of the universe, těsně před tím, než byl spolu s dalšími členy skupiny v roce 1977 uvězněn (následkem toho vznikla Charta 77).

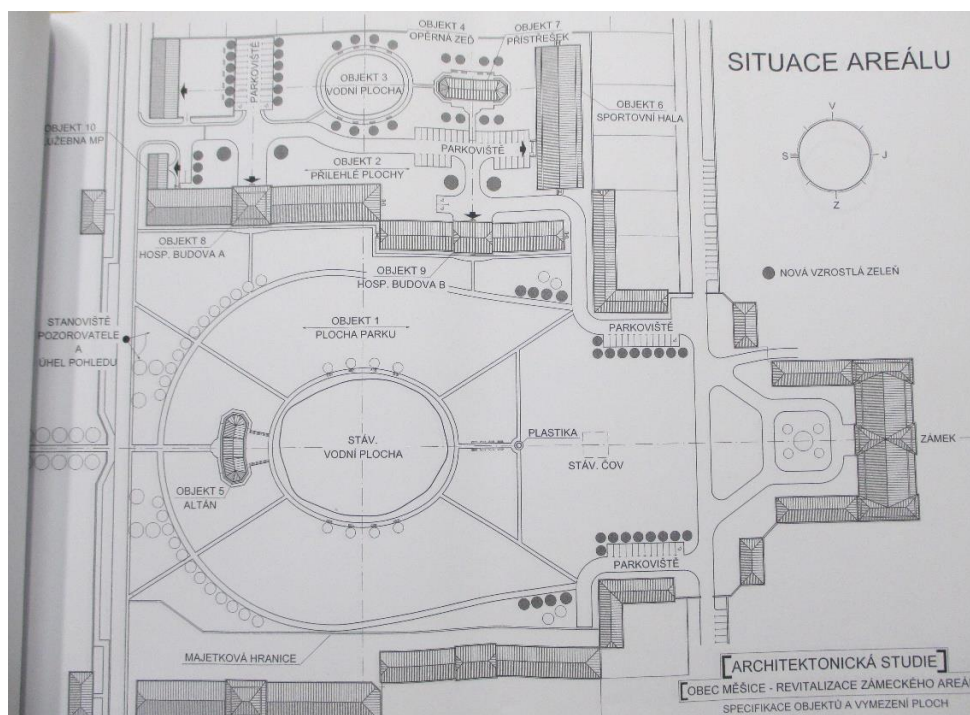
V období po listopadu 1989, kdy se měšický zámek a celý areál dostaly do majetku obce, bylo vpracováno několik studií na revitalizaci parku, nebo na projekty využití celého zámeckého areálu. Všechny však zůstaly pouze na papíře. U některých z nich to bylo ku prospěchu věci (plán na zřízení hotelu s golfovým hřištěm pro zahraniční klientelu z 90. let).

V roce 2001 byl vypracován poměrně podrobný historicko-kompoziční průzkum zámeckého areálu firmou ASAKON Praha. Následný projekt revitalizace však nebyl, zřejmě z finančních důvodů, nikdy realizován.

Z roku 2009 pochází architektonická studie na revitalizaci zámeckého areálu. Ta se však týkala hlavně prostoru na severní straně zámku, tedy bývalého hospodářského dvora.

V samotném parku byla pouze provedena inventarizace dřevin.

Tento projekt také nebyl realizován (Bejlek, 2018. osobní sdělení).

Obrázek 30: Výkres z architektonického projektu na revitalizaci bývalého hospodářského dvora z roku 2009, který však nebyl realizován.

Foto: Jan Vachuda, z archivu OÚ Měšice.

V letech 2011–2014 byla konečně zrealizována revitalizace parku. Projekt byl spolufinancován Evropskou unií – Evropským fondem pro regionální rozvoj a Státním fondem životního prostředí ČR v rámci Operačního programu Životní prostředí.

Hlavním záměrem bylo navrátit této kulturní památce estetickou hodnotu a přispět k jejímu zachování pro budoucnost. V rámci realizace akce bylo provedeno ošetření stávajících dřevin, výsadba stromů a keřů a vybudování mlatové cestní sítě.

Celkové uznatelné náklady na akci činily 3 994 821 Kč, z toho byl příspěvek z fondu Evropské unie 3 365 598 Kč (85%), příspěvek SFŽP ČR 199 741 (5%) a příspěvek obce Měšice 399 482 Kč (10%) (Informační cedule v zámeckém parku, 2018).

Revitalizaci navrhl a posléze realizoval zahradní architekt bc. Ondřej Turek, který zároveň v Měšicích žije. Ten se také stará o údržbu a některé další činnosti v parku v současné době (Turek, 2018. osobní sdělení).

Bylo například provedeno zamulčování některých vybraných solitérních stromů štěpkou, byl instalován mobiliář, nebo zbudována tzv. hmatová stezka. V západní části parku byl obnoven rybníček, který částečně odvádí přebytečnou vodu z této dosti podmáčené oblasti, a který se zde původně nacházel.

Obrázky 31 a 32: Nově vzniklá hmatová stezka v jihovýchodní části a obnovený rybníček v západní části parku.

Foto: Jan Vachuda.

Z posledních událostí, bych jmenoval již zmíněnou rekonstrukci rybníka v jihovýchodní části parku. Otázkou sice je, zdali bude rybník plnit svou původní funkci bez rekonstrukce dnes již zcela nefunkčního drenážního systému, který sváděl vodu jak z parku, tak i z okolních polí. Tato rekonstrukce zatím prováděna není z důvodu velké finanční náročnosti, takže původní

potůček s kaskádou, který rybník napájel vodou, zde stále chybí. V rybníce se tedy zatím objevilo jen menší množství vody. Ale i to je velkým přínosem pro estetickou hodnotu zámeckého parku (Turner, 2013).

Také zde byly nainstalovány jakési skulptury ze starých kmenů stromů, nebo naučná tabule o stopách různých zvířat. Bohužel jde převážně o zvířata, která se zde nevyskytují. O těchto prvcích by se jistě dalo diskutovat, do jaké míry souzní s původním nosticovským duchem tohoto místa (Sádlo a kol., 2005).

Obrázky 33 a 34: Skulptura z kmene starého stromu a naučná tabule o stopách zvířat.

Foto: Jan Vachuda.

Co je ovšem zcela nevhodné a na toto místo se nehodící je pseudomodernistický mobiliář, konkrétně lavičky a odpadkové koše. Je jich zde sice jen pár, ale i tak nepůsobí dobře.

Obrázek 35: Nově instalovaný mobiliář.

Foto: Jan Vachuda.

V jihovýchodní části parku byla také nedávno instalována kruhová dřevěná lavička okolo lípy a v její blízkosti jakýsi xylofon, na kterém si návštěvníci mohou vyzkoušet, jak zní různé druhy dřeva.

Z větších stavebních akcí je třeba zmínit právě zahájenou rekonstrukci plotu podél západní strany, v blízkosti hovorčovické silnice. Zde byl plot již úplně pobořen a park je z této strany otevřen do krajiny.

Určitá údržba tedy v parku probíhá, i když jen v mezích toho, co si může obec ze svého rozpočtu dovolit.

Zámecký park v současnosti slouží pacientům nemocnice a jejich návštěvám, ale také široké veřejnosti. Obzvláště obyvatelé Měšic sem rádi chodí s dětmi, venčit psy, nebo jen tak na procházku. Je to totiž jediná oáza zeleně v celém širokém okolí.

Obrázek 36: Východní část parku přechází do volné krajiny.

Foto: Jan Vachuda.

4 Závěr – shrnutí

Rokokový zámek Měšice s celým svým areálem a zámeckým parkem je jedinečnou ukázkou pozdně barokní architektury a urbanismu, která nemá v Čechách obdoby. Více než sto let devastace a degradace se však na celém komplexu značně podepsalo. Obec nemá peníze na opravy a některé stavby jsou na spadnutí. Podobně zámecký park dlouho trpěl nezájmem a z jednoho z nejkrásnějších arboret konce 19. století je dnes jen torzo připomínající spíše zanedbaný les. Nadále si však toto místo zachovává jistý *genius loci*, který mu vtiskli jeho budovatelé.

Zámecký park, zpola porostlý břečťanem a s pobořeným plotem, má romantického ducha staré zapomenuté zahrady. A za současné situace je to, myslím, v pořádku.

Určitě by bylo možné si představit osvícený projekt, který by celý komplex zrevitalizoval a park by byl obnoven do podoby více upravené a reprezentativní a možná by z Měšic udělal památku první kategorie. Žádalo by si to samozřejmě značné finanční prostředky.

Avšak za současné situace spíše postupně řešit ty nejzávažnější problémy.

Zcela určitě by bylo třeba zrevitalizovat prostor hospodářského dvora. Odstranit nevhodné stavby a dřeviny, které narušují původní koncepci průhledů a os a postarat se o to, aby budovy levého křídla dvora nespadly.

V parku odstranit ohyzdný vodojem a přidružené plechové boudy a vyměnit nevhodný mobiliář. Zlepšit kvalitu trávníku na centrální louce.

Za zcela zásadní považuji zprovoznění rybníka a potůčku s kaskádou. To by celý prostor pozvedlo na mnohem vyšší estetickou úroveň a navrátilo ho tak blíže původnímu záměru.

Zámecký park v Měšicích by si to jistě zasloužil.

5 Seznam literatury – použité zdroje

Neumann, J. 1974. Český barok. Odeon. 348 s. ISBN: 0152274095.

Turner, T. 2013. British Gardens. History, Philosophy and Design. Routledge. Oxon. p. 456. ISBN: 9780415518789.

Pijoan, J. 1985. Dějiny umění / 8. Odeon. 365 s. ISBN: 09030150385.

Hendrych, J. Kupka, J. Vorel, I. Líčeníková, M. 2011. Slavné zahrady a parky Středočeského kraje. Foibos Books s.r.o. 239 s. ISBN: 9788087073360.

Mareček, J. 2005. Krajinářská architektura venkovských sídel. ČZU v Praze. 404 s. ISBN: 8021313242.

Bejlek, J. 2018. Archiv OÚ Měšice.

Bejlek, J. Únor 2018. Osobní sdělení.

Turek, O. Únor 2018. Osobní sdělení.

Žerebáková, P. 2001. Regenerace zámeckého parku v Měšicích u Prahy – 1. etapa. Nepsáno.

Taylor, P. 2003. The Gardens of Britain and Ireland. Dorling Kindersley Limited. London. p.576. ISBN: 1405307625.

Otruba, I. 2005. Krásy anglických zahrad. ERA. Brno. 160 s. ISBN: 807366030X.

Otruba, I. 2003. Krásy italských zahrad. ERA. Brno. 147 s. ISBN: 8086517667.

Brabenec, V. 1976. Zámecký park Měšice – druhá etapa restituce – průvodní zpráva.
Nepublikováno.

Informační cedule v zámeckém parku. 2018. Obec Měšice.

Sádlo, J. Pokorný, P. Hájek, P. Dreslerová, D. Cílek, V. 2005. Krajina a revoluce. Malá Skála.
Praha. 248 s. ISBN: 8086776026.

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Měšice>